

S U Ğ L A

HASAN EREN

1. Yurdumuzun türlü yerlerinde birçok göller vardır. Bu göllerden bir kısmının adları yabancı kökenlerden gelir. *Abant, Apolyont, Eğridir, Kestel, Manyas* veya *Terkos* adları gibi. Bu adlar yanında Türkçe köklerden gelen göl adları da vardır. *Acıgöl, Akgöl, Karagöl, Tuzgölü, Sapanca...* gibi.

Türkçeden geldiği kolaylıkla anlaşılan bu adlardan başka, kökeni bilinmeyen birtakım göl adlarımız da vardır: *Avlan, Bafa, Çıldır, Eber, Sife...*

Bu yazımda adı üzerinde durmak istediğim Suğla (veya Soğla) gölü, Konya ili sınırları içinde uzanan büyük bir göldür. Bu gölün adı da kökünü bilmediğimiz göl adları arasında anlabilir.

Kökü bugüne değin hiç araştırılmamış olan *Suğla* adının Türkçe bir kökten çıktığı anlaşılıyor. *Suğla* adıyla *tuzla, kumla, tarla, kışla* ve *yayla* gibi Türkçe kelimeler arasında yapı bakımından büyük bir benzerlik vardır. Ancak, ilk bakışta göze çarpan bu benzerlik daha köklü olarak gözden geçirilmeye muhtaçtır. Esasen, yukarıda saydığım kelimeler arasında bile yapı bakımından büyük farklar bulunduğunu biliyoruz. Türkçe *tuzla* kelimesi yapı bakımından *kışla* ve *yayla* kelimelerine benzemediği gibi, *tarla* kelimesi de bu bakımdan bu kelimelerle karşılaştırılmaz. Bu yazımın konusunu teşkil eden *Suğla* adı ise büsbütün farklı bir biçimdir.

Suğla, Konya ili sınırları içinde bulunan büyük bir göldür. Ancak, bu göl Abant, Sapanca veya Manyas gibi göllere benzemez. Türlü kaynaklarla, sularla beslenen Abant, Sapanca veya Manyas, sürekli göllerdir. Buna karşılık Suğla, büyük bir göl olmakla birlikte, sürekli bir göl sayılamaz. Çünkü uzmanların gözlemlerine göre, kurak yıllarda

bu gölün suyu çekilir. Bu bakımdan Suğla gölü, geçici bir göl karakteri gösterir. Yıl içinde yağan kar ve yağmurlar sonunda gölde birikmiş olan suların çekilmesi yalnız kuraklıkla ilgili değildir. Uzmanlara göre, bu gölün uclarında birtakım delikler vardır. Bu deliklere Anadolu'nun birçok yerlerinde *düden* adı verilir.

Düdenler, daha çok kireç taşı, alçı taşı gibi kolay eriyen taşlara rastlanan yerlerde meydana gelir. Yağmur ve kar suları bu yerlerden geçerken bu dayanıksız taşları oyarak çanak biçiminde çukurlar açar. Bu çanaklardan göl suları ağır ağır yer altına sızar. Bu sebeple, bu göllere halk arasında *dipsiz göl* adı da verilir.

Büyük bir göl olmakla birlikte, kurak yıllarda suyunun çekilmesi, Suğla için büyük bir özelliktir. Bence bu göl *Suğla* (< *Soğla*) adını bu özellikten almıştır.

Türkçede *soğulmak* kelimesi 'ırmak, göl, kaynak, pınar veya kuyu suyu) çekilmek' anlamında kullanılır. İşte, *Suğla* adı bu kökten çıkmıştır, sanıyorum.

Türk Dil Kurumu'nun çıkarmış olduğu Türkiye'de halk ağzından söz derleme dergisi'ne göre, *soğla* kelimesi Anadolu'da çok yaygındır: *soğla* 1. 'göl ve bataklıklarda su çekilmesiyle elde edilen ve daima yaş bulunan, altı sulu toprak' (Antalya, Kayseri, Niğde, Ankara, Amasya, Konya); 2. 'tarlaların fazla suyunu çekmek için açılan derin su yolları' (Çorum); 3. 'çaylar taştıktan sonra etraf arazide bıraktığı mil' (Bursa, Çorum). Antalya ve Konya illerinde bu kelime *sola* biçiminde de kullanılır ('sulu tarla').

Hamit Zübeyr ve İshak Refet, Anadilden derlemeler'de bu kelimenin *suvla* biçiminde kullanıldığını da tesbit etmişlerdir: *suvla* 1. 'sulak yer' (Uşak); 2. 'yağmur suları için yerde kazılan hendek' (Orta Anadolu). Anadilden derlemeler, bu kelimenin *suğla* biçimini de vermiştir.

Anadolu ağızlarında bu kökten gelen başka türevler de vardır: *soflaz* 'ekini iyi yetişmeyen tarla' (Ankara); *solaz* 'rutubeti çabuk çeken sert toprak' (İzmir).

Bu verilere göre, *Suğla* (< *Soğla*) adının 'göl sularının çekilmesi üzerine meydana gelen bataklık (veya tarla)' anlamına geldiği anlaşılıyor.

2. Yurdumuzun türlü yerlerinde buna benzer göl (ve yer) adları vardır. Örneğin Anadolu'da kullanılan *düden* kelimesi her bakımdan *Suğla* (*Soğla*) adına benzer. Türkiye'de halk ağzından söz derleme dergisi'nde toplanmış olan verilere göre, bu kelime 'büyük su kaynağı' (Aydın, İzmir), 'kuyu' (Bursa), 'içinde su kaynayan kuyu' (Denizli) anlamlarına geldiği gibi, 'akan suları yer altına çeken bataklık' (Konya) anlamında da kullanılır.¹ Bu kelime birçok yerlerde doğrudan doğruya 'bataklık, sazlık' (Sinop, Bursa, Zonguldak, Isparta, Çanakkale, Kütahya, Bolu, Muğla) anlamlarında tesbit edilmiştir. İşte bu yaygın kelime de Anadolu'da yer adlarında kullanılmıştır: *Düden* (Antalya, Burdur). *Suğla* adı gibi, *Düden* adının da göl adı olarak kullanıldığını biliyoruz. Örneğin İç Anadolu'da, Ereğli'nin yakınında *Düden* adıyla anılan bir göl vardır.

Bunun gibi, Anadolu ağzlarında 'girdap' anlamına gelen *çevlik* kelimesi de İçel, Kastamonu, Konya, Muğla illerinde yer adı olarak kullanılmıştır. Bu kelimenin de Çorum, Konya, Sinop gibi birçok illerde 'tarla' anlamında tesbit edildiğini biliyoruz.

Türkçe *çökek* kelimesi de yer adlarında yer almıştır. Anadolu'da Muğla, Ordu ve Tokat illerinde *Çökek* adıyla anılan birtakım köyler vardır. Bunlardan başka, *Çökekler* (Kocaeli), *Çökekli* (Samsun), *Karaçökek* (Kocaeli) gibi birtakım köy adlarında bu kelime kullanılmıştır. Türkçe *çök-* kelimesinin bir türevi olarak *çökek* kelimesi Anadolu'da 'çukur yer, bataklık, sazlık' anlamlarında yaygındır.

Anadolu'da 'kuyu gibi olan çukur veya çöküntüler'e *kokurdan* adı verilir. Kastamonu ve Zonguldak illerinde bu adda birkaç köy vardır.

Düden, *Çevlik*, *Çökek* veya *Kokurdan* adları yanında Anadolu'da *Dipsizgöl* adı da yaygındır. Örneğin Bolu, Bursa ve Sivas illerinde *Dipsizgöl* adında köyler vardır. *Dipsizgöl* adı anlam bakımından *Düden* veya *Kokurdan* adlarından farksızdır. *Dipsizgöl* adı yanında *Kurugöl* (Bolu, Niğde, Sivas) ve *Sulugöl* (Burdur, Tokat) adları da anılabilir. Yurdumuzda bu adlarda göller de vardır. *Dipsizgöl* veya *Kurugöl* adlarıyla anılan köyler adlarını bu göllerden almıştır.

3. Yukarıdan beri verilen örneklerden anlaşıldığına göre, *Düden*, *Çevlik*, *Çökek*, *Kokurdan* ... köyleri, adlarını kuruldukları çevrelerdeki

¹ Konya'da 'içinde yağ ve peynir saklanan tabii mağaralar'a da *düden* adı verilir.

göl, bataklık, düden ... gibi yerlerden almışlardır. Demek ki bu adlar aslında yerleşme yerinin özelliğini belirten basit adlar, eski dille söyleyelim, basit cins isimleridir. Bu cins isimleri sonradan özel ad değerini kazanmışlardır. İşte *Suğla* gölünün adı da başlangıçta 'göl sularının çekilmesi üzerine meydana gelen bataklık (veya tarla)' anlamına gelen bir cins ismi olarak kullanılmışken sonradan bir özel ad, bir göl veya su adı değerini almıştır. Yukarıda verilen bilgilere göre, *Suğla* (< *Soğla*) gölü için, gölün en büyük özelliğini belirten bu addan daha güzel bir ad düşünülemez.

Ek. Bu yazının baskıya verilmesinden sonra sayın Prof. Reşat İzbirak'ın Türkiye I (İstanbul, 1972) adlı eseri çıktı. Bu eserde *Suğla* gölü üzerinde de durulmuştur (48. s.). Bu konuda verilen bilgileri olduğu gibi aktarıyorum:

Suğla gölü (sularla iyice örtüldüğü zaman yüzölçümü 165 km², yaz sonlarında 30 km², bazı yıllarda 10 km², bazı yıllarda da kuruyacak hale gelir. Derinliği birkaç metre kadardır. Yüksekliği 1040 m.). Bozkır-Seydişehir-Beyşehir çöküntü teknesinin güney bölümündeki yayvan bir çanakta oluşmuştur. Güneyindeki göl girintisinde bulunan birçok su yutan deliklerden (düdenlerden) göl sularının bir kısmı dibe dalar. *Suğla gölü*, Konya ovasını sulamak için bir rezervuar görevi yapmıştır. Burada doğal bir göl durumu bulmak güçtür. *Suğla gölünün*, suları çekilen yerlerindeki arazi birçok köy arasında bölünmüştür. Çok verimli topraklardır.

Sayın yazarın verdiği bu bilgilere ek olarak, *Suğla gölünün* bu yıl "şaşılacak bir süratle" kurumaya başladığını bildirelim. *Hürriyet* gazetesinde çıkan bir habere göre, gölün suyu tamamen çekilmiş ve "Göl" kurmuştur (*Hürriyet*, 9 Haziran 1972).